युज, कि संयमे। युतौ। इति कविकल्पद्रुमः॥ (चुरा०-परे भ्वा०-पर०-सक०-सेट्।) अन्तः-स्थादादिः। कि, योजयति योजति। संयमो बन्धनम्। इति दुर्गादासः॥

युज, ड क निन्दे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (चुरा०-आत्म०-सक०-सेट्।) ड क, योजयते। इति दुर्गादासः॥

युज, य औ ड समाधौ। इति कविकल्पद्रुमः॥ (दिवा०-आत्म०-अक०-अनिट्।) समाधि-र्योगभावः। य ड, स्वयमर्थे नियुज्यते। इति हलायुधः। औ, योक्ता। इति दुर्गादासः॥

युजानः, पुं, सारथिः। इति संक्षिप्तसारोणादि-वृत्तिः॥

युजौ, [ज्] पुं, (युज्+क्विप्।) अश्विनीकुमारौ। इति त्रिकाण्डशेषः॥ नित्यद्विवचनान्तोऽयम्॥

युञ्जानः, पुं, (युज्+शानच्।) सारथिः। विप्रः। इति मेदिनी। ने, ११३॥ भावनासहकारेण सर्व्वज्ञः। यथा,—

"योगजो द्विविधः प्रोक्तो युक्तयुञ्जानभेदतः।
युक्तस्य सर्व्वदा भानं चिन्तासहकृतोऽपरः॥"

इति भाषापरिच्छेदे। ६५॥

"युक्तस्यति। योगाभ्यासावगत्या वशीकृतसमाधि-समासादितो विविधसिद्धयुक्त इत्युच्यते अयमेव विशिष्टयोगवत्त्वात् युक्त इत्युच्यते। सर्व्वदेति चिन्तासहकारं विनेत्यर्थः। भानं सर्व्वविषयाणां प्रत्यक्षम्। अपरो युञ्जानः। विषयग्राहकत्वा मानससमाधिस्थः। अयञ्च युञ्जान उच्यते। चिन्ता ध्यानं तदेव कारणं तत्सहकारात् स्थूलसूक्ष्मव्यवहितविप्रकृष्टान् अर्थान् मनः प्रत्यक्षीकरोतीत्यर्थः।" इति सिद्धान्तमुक्तावली॥

युत्, क्ली, निन्दा। यु ड क निन्दे इत्यस्माद्भावे क्विप्प्रत्ययेन निष्पन्नम्॥

युत्, [ध्] क्ली, (योधनमिति। युध्+क्विप्।) युद्धम्। इत्यमरः। ३।८।१०६॥ (त्रि, युद्धकर्त्ता। यथा, भागवते। ६।१२।२३।

"इति ब्रुवाणावन्योन्यं धर्म्मजिज्ञासया नृप!।
युयुधाते महावीर्य्यावितरेतरतो युधां पती॥")

युत, ऋ ड दीप्तौ। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वा०-आत्म०-अक०-सेट्।) ऋ, अयुयोतत्। ड, योतते। इति दुर्गादासः॥

युतं, क्ली, (यु+क्तः।) हस्तचतुष्टयम्। इति मेदिनी। ते, ४७॥

युतः, त्रि, (यु+क्तः।) युक्तः। अपृथग्-भूतः। इति मेदिनी। ते, ४७॥ (यथा, भट्टिकाव्ये। १।७।

"स्त्रीभिर्युतान्यरसामिवौषै-
र्मरोः शिरांसीव गृहाणि यस्याम्॥")

युतकं, क्ली, संशयः। युगम्। नारीवस्त्राञ्चलम्। युक्तम्। चलनाग्रम्। यौतुकम्। इति विश्व-मेदिनी। के, १४३॥ मैत्रीकरणम्। इति शब्दरत्नावली। स्त्रीवस्त्रभेदः। इति हेमचन्द्रः॥ संशयः। शूर्पाग्रम्। इति नानार्थरत्नमाला॥

युद्, [ध्] क्ली, (योधनमिति। युध्+क्विप्।) युद्धम्। इत्यमरः। २।८।१०६॥ (यथा, रामायणे। २।५१।१०।

"यो न देवासुरैः सर्व्वैः शक्यः प्रसहितुं युधि।
तं पश्य सुखसंसुप्तं लक्ष्मणेन सह सीतया॥")

युद्धं, क्ली, (युध्यते इति। युध्+भावे क्तः।) योध-नम्। लड़ाइ इति भाषा। तत्पर्य्यायः। आयो-धनम्२ जन्यम्३ प्रधनम्४ प्रविदारणम्५ ऋधम्६ आस्कन्दनम्७ संख्यम्८ समीकम्९ साम्य-रायिकम्१० समरम्११ अनीकम्१२ रणः१३ कलहः१४ विग्रहः१५ संप्रहारः१६ अभिसम्पातः१७ कलिः१८ संस्फोटः१९ संयुगः२० अभ्यामर्दः२१ समाघातः२२ संग्रामः२३ अभ्यागमः२४ आहवः२५ समु-दायः२६ संयत्२७ समितिः२८ आजिः२९ समित्३० युत्३१। इत्यमरः।२।८।१०३-१०६॥ संरावः३२ आनाहः३३ सम्परायकः३४ विदारः३५ दारणम्३६ संवित्३७ सम्पराय:३८। इति शब्दरत्नावली॥ तीक्ष्णम्३९ अम्बरीषम्४० वलजम्४१ आनर्त्तः४२ अभि-मरः४३ समुदयः४४। इति जटाधरः॥ *॥ युद्धे वर्ज्जनीयानि यथा। चर्म्म१ वर्म्म२ वलम्३ चरः४ धूलिः५ तूर्य्यस्वनः६ सिंहनादः७ शवमस्तकम्८ रक्तनदी९ छिन्नच्छत्रम्१० रथः११ चामरः१२ हस्ती१३ अश्वः१४ केतुः१५ विदीर्णकुम्भकरिकुम्भमुक्ता१६ व्यूहरचनावस्थितसेना१७ सुरपुष्पवृष्टिः१८। इति कविकल्पलता॥ *॥ अथ युद्धफलम्।

'अग्निष्टोमादिभिर्यज्ञैरिष्ट्वा विपुलदक्षिणैः।
न तत् फलमवाप्नोति संग्रामे यदवाप्नुयात्॥
इति यज्ञविदः प्राहुर्यज्ञकर्म्मविशारदाः।
तस्मात्तत्ते प्रवक्ष्यामि यत् फलं शस्त्रजीविनाम्॥"

युद्धे मरणफलं यथा,—

"धर्म्मलाभोऽर्थलाभश्च यशोलाभस्तथैव च।
यः शूरो वध्यते युद्धे विघ्नदन् परवाहिनीम्॥
यस्य धर्म्मार्थकामौ च यज्ञश्चैव सदक्षिणः।
परं स्वभिमुखे हत्वा तयोः पन्थाधिरोहति॥
विष्णोः स्थानमवाप्नोति एवं युध्यन् रणाजिरे।
अश्वमेधानवाप्नोति चतुरस्तेन कर्म्मणा॥
यस्तु शस्त्रं समुत्सृज्य वीर्य्यवान् वाहिनीमुखे।
सम्मुखो वर्त्तते शूरः स स्वर्गान्न निवर्त्तते॥
राजा वा राजपुत्रो वा सेनापतिरथापि वा।
हतः क्षत्रेण यः शूरस्तस्य लोकोऽक्षयो ध्रुवः॥
यावन्ति तस्य गात्राणि भिन्दन्ति शस्त्रमाहवे।
तावता लभते लोकान् सर्व्वकामदुहोऽक्षयान्॥
वीरासनं वीरशय्या वीरस्थानस्थितिः स्थिरा।
गवार्थे ब्राह्मणार्थे गोस्त्र्यर्थे च ये हताः।
ते गच्छन्त्यमरस्थानं ये स्युः सुकृतिनस्तथा॥
अभयो यः परं सैन्यं भयञ्च परिरक्षति।
पृष्ठस्थितः पालयति सोऽपि गच्छति तद्गतिम्॥
अनुत्तीर्णस्तथा सद्यः प्राणान् यस्त्यजते युधि।
हतश्च स्वपते युद्धे स स्वर्गान्न निवर्त्तते॥
दंष्ट्रिभिः शृङ्गिभिर्व्वापि तथा म्लेच्छैश्च तस्करैः।
स्वाम्यर्थे ये हता राजंस्तेषां स्वर्गो न संशयः॥
शस्त्रास्त्रिना सुनिर्द्दग्धः स्वगृहे च च्युतो यदि।
संग्रामान्म्रियते राजंस्तस्य स्वर्गो न संशयः॥
भयेन लज्जया वापि स्नेहेन च रणाजिरे।
सम्मुखो म्रियते राजंस्तदा स्वर्गो न संशयः॥
यस्तु भिन्नीकृतं गात्रं शरशक्त्यृष्टितोमरैः।
देवकन्यास्तु तं वीरं रामयन्ति रमन्ति च॥
वराप्सरःसहस्राणि शूरमायोधने हतम्।
त्वरितान्यभिधावन्ति मम भर्त्ता भवेति च॥
यत्र तत्र हतः शूरः शत्रुभिः परिवेष्टितः।
अक्षयान् लभते लोकान् यदि क्लीवं न भाषते॥
जितेन लभ्यते लक्ष्मीर्मृतेनापि सुराङ्गनाः।
क्षणविध्वंसिनि काये का चिन्ता मरणे रणे॥
हतस्याभिमुखस्यस्य ये लोका न निवर्त्तिनः।
हते गोस्त्र्यभिविप्रार्थे नरमेधफलं हि तत्॥
स्थानाभिघाते शरणागते च
राज्ञो विपत्तौ द्विजसार्थघाते।
स्त्रीबालवृद्धाजनगोग्रहे च
शस्त्रं सुनीनामपि धारणीयम्॥
यां यज्ञसंवेशतपसा च विप्राः
स्वर्गैषिणो यत्र न वै प्रयान्ति।
क्षणेन तामेव गतिं प्रयान्ति
महाहवे स्वां तनुं संत्यजन्तः॥
सर्व्वांश्च वेदान् समहद्भिरङ्गैः
सांख्यञ्च योगञ्च वने विवासम्।
हते गुणा एकपदे प्रविष्टा
महाहवे स्वां तनुं संत्यजेदृयः॥
इमां गिरं वेदविदः शुभाक्षरां
सुभाषितां वृत्रभिदा दिवौकसाम्।
चमूमुखे यः स्मरते दृढस्मृति-
र्न हन्यते हन्ति च सोऽपि वैरिणः॥

सदा पुण्यतमः स्वर्ग्यः सुयज्ञः सर्व्वतो सुखः।
सर्व्वेषामेव वर्णानां क्षत्रियस्य विशेषतः॥
भूयश्चैव तु वक्ष्यामि रणधर्म्मं सनातनम्।
यादृशाय प्रवक्तव्यं यादृशं परिवर्ज्जयेत्॥
आततायिनमायान्तमपि वेदान्तगं द्विजम्।
जिघांसन्तं जिघांसीयान्न तेन ब्रह्महा भवेत्॥
कोदण्डशस्त्रपाणिन्तु प्रहरन्तं द्विजं यदि।
हन्यात्तमासुरं भावं हत्वा न ब्रह्महा भवेत्॥
ब्रह्महा जायते येन हतेनात्त्वं शृणुष्व मे।
वक्ष्यःसंवेश नृपश्रेष्ठ! कायवज्रे सनातने।
विरथं विगतं वस्त्रं विवर्णं विमुखस्थितम्।
युद्धोत्साहहतं हत्वा ब्रह्महा जायते नरः॥
विशस्त्रं विधनुष्कञ्च तं भीतोऽस्मीतिवादिनम्।
वर्णशाखायुतांस्तांस्तु हत्वा स ब्रह्महा भवेत्॥
अन्याहतो न हन्तव्यो बालो वृद्धो नपुंसकः।
तवाहं प्रवदन्मूत्रशकृत्कृतोऽथ भीरवः॥
तस्मादेतान् परिहरेच्छूरो धर्म्मभृतां वरः।
सम्यग्यज्ञफलन्त्वीहन् हत्वासौ ब्रह्महा भवेत्॥
शक्यन्त्विह सन्दहेत्तु यज्ञैः क्रतुशतैर्नृपाः।
आत्मदेहपरित्यागः कर्त्तुं युद्धे सुदुष्करः॥